

CAZV ČESKÁ AKADEMIE
ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD
Výročí 100 let 1924–2024

Odyssea

VÝSTAVA K PŘÍLEŽITOSTI VÝROČÍ
100 LET ČESKÉ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD

HISTORIE A VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI

HISTORICKÉ MILNÍKY AKADEMIE

Období 1924-1939

Československá akademie zemědělská (ČAZ) jako ústřední vědecká a osvětová instituce k podpoře zemědělské vědy působící na území celé Československé republiky (ČSR) byla zřízena výnosem Ministerstva zemědělství ze dne 29. 11. 1924, následně výnosem Ministerstva vnitra ze dne 5. 12. 1924 a založena byla dne 28. 12. 1924 schválením statutu na jejím prvním ustavujícím valném shromáždění. Vznikla z podnětů členů vlády a lídrů Agrární strany - určující politické strany ČSR (Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu). U jejího zrodu stáli sekční šéf ministra zemědělství Edvard Reich (1885-1943) a ministr zemědělství Milan Hodža (1878-1944).

„[...] samostatnost zemědělských disciplin nám není věcí prestiže, nýbrž velkým zájmem volnosti bádání ve všech směrech. Jeť naší snahou vymaniti naše zemědělství z přítmi hesel a zakotviti je na bezpečné pevnině vědy.“ Slova ministra zemědělství M. Hodži v programovém zahajovacím proslovu při ustavujícím valném shromáždění Akademie. Zdroj: Zprávy. Československá akademie zemědělská, Obzor národohospodářský, roč. 30, 1925, č. 2, s. 75.

Vedení Akademie - 1. předsednictvo (1924)

- ▶ předseda Milan Hodža, ministr zemědělství, univerzitní profesor
- ▶ 1. místopředseda Julius Stoklasa, profesor Vysoké školy zemědělského a lesního inženýrství v Praze
- ▶ 2. místopředseda Kuneš Sonntag, ministr mimo službu, statkář a prezident Anglo-československé banky
- ▶ generální sekretář Edvard Reich, ministerský rada ministerstva zemědělství,

I přes četné změny názvů a zkratk jednotlivých organizací označující akademii napříč jejich historickým vývojem, se pro účely tohoto textu používá jednotné označení „Akademie“.

„[...]jakožto vrcholná instituce naší vědy zemědělské a organizační středisko našich theoretiků i praktiků zemědělských za cílem stálého souladného doplňování vědy a praxe zemědělské doma a reprezentace našeho zemědělství na fóru světovém.“ Zdroj: Zprávy. Československá akademie zemědělská, Obzor národohospodářský, roč. 30, 1925, č. 2, s. 75.

Akademie poskytovala společnou organizační základnu zemědělským vědám, výzkumným a školským institucím za účelem rozvoje čs. zemědělství. Představovala místo, kde se potkávaly a propojovaly zájmy praxe se zájmy vědy a zároveň byla střediskem zemědělského školství a osvěty.

Akademie nezačínala na „zelené louce“. Na území českých zemích v době habsburské monarchie již od konce 18. století působily tzv. hospodářské společnosti usilující o povznesení zemědělství cílenou osvětou a odborným poradenstvím, např. v zavádění nových osevních postupů, nových plodin, způsobů ustájení hospodářských zvířat, hnojení a mnoho dalšího. Zhruba od druhé poloviny 19. století vznikají první speciální pokusné stanice, výzkumné ústavy a od vydání spolkového zákona (1867) jsou české země přímo protkávány zemědělskými spolky nejrůznějšího ražení, i těmi politickými a od vydání zákona o družstevnictví (1873) se k nim přiřadila síť družstev. Jako nejvýznamnější prostředník mezi zemědělci, zemskými a státními úřady a v roli středisek osvěty působily Zemědělské rady (v Čechách od roku 1872, na Moravě od roku 1897). Při školách a statcích postupně vznikají specializované výzkumné stanice. I přes značné úsilí po účelné koordinaci práce vědecko-výzkumných stanic se do zániku monarchie nepodařilo vytvořit ústřední výzkumné zemědělské středisko.

Československá akademie zemědělská byla třetí nejstarší zemědělskou institucí tohoto typu v Evropě po Švédsku a Francii, která byla jejím vzorem.

„S radostným pocitem sdělujeme Vašemu presidiu, že založena byla dnešního dne Českoslov. Akademie Zemědělská, sesterský ústav Vaší slavné akademie a že v šlépějích Vašich chceme kráčet v těch vznešených ideách, které Váš zakladatel Turbulli vyslovil v památných slovech: - Par la science pour la Patrie.“ Znění pozdravného telegramu zasláného Zemědělské akademii v Paříži z ustavujícího shromáždění ČAZ dne 28. 12. 1924.

Zdroj: Založení Československé Akademie Zemědělské, in: Věstník ČAZ, 1, 1925, č. 1-5, s. 27.

Členství v Akademii představovalo výraz vědecké pocty. Prvotní členskou základnu tvořili profesori vysokých škol, vědečtí a výzkumní pracovníci, osoby z hospodářského a politického života.

Činnost se rozvíjela v šesti (6) oborech: hospodářský (zemědělský), lesnický, zahradnický a ovocnářsko-vinařský, zemědělsko-průmyslový, ekonomický, literární a osvětový.

Cíl Akademie vyjádřil její generální sekretář Edvard Reich slovy: „*Jest to buď vědecká, nebo praktická a osvětová činnost v zemědělství, přičemž intelektuální stránka převládá a zdůrazňuje se veřejný zájem a prospěch z této činnosti.*“ Zdroj: Reich Edvard: Vznik, organizace a program Č.A.Z., in: Věstník Československé akademie zemědělské 1, 1925, s. 9.

Zaměření aktivit zejména na:

- ▶ podporu rozvoje vědeckého bádání
- ▶ studium podmínek rozvoje zemědělství na vědeckém základě
- ▶ péči o výchovu vědeckých pracovníků
- ▶ popularizaci výsledků vědy a výzkumu
- ▶ pořádání vědeckých anket (dotazníkových šetření) k řešení praktických rozvojových otázek v zemědělství, potravinářství a lesnictví
- ▶ vydavatelskou činnost (vědecké časopisy, učebnice, ediční řady)
- ▶ vysílání mladých zemědělských odborníků do zahraničí
- ▶ podporu vědecké práce a zemědělských spisovatelů a žurnalistů z vlastních nadací
- ▶ rozvoj zemědělského zejména vysokého a středního zemědělského školství
- ▶ rozvoj širokých zahraničních styků
- ▶ širokou podporu kulturní a osvětové činnosti na venkově

Z iniciativy Akademie vznikají: Ústřední slovanská zemědělská knihovna, Ústav pro řešení ekonomických problémů v zemědělství, Ústav zemědělské politiky, Švehlův malozemědělský ústav, Klub zemědělských ekonomistů, Ústav pro diapozitivy a zemědělské filmy, Ústav školních pomůcek

Akademie prostřednictvím svých čestných a korespondujících členů provozuje rozsáhlou a systematickou **zahraniční informační službu**. V zahraničí referuje o čs. zemědělství a doma soustavně informuje o zemědělství v cizině.

„[...] I z tohoto stručného a kusého přehledu vyniká důležitost existence ČAZ, neboť nebyl a není žádného problému zemědělského, ať již vědeckého nebo praktického, který by s pozitivními výsledky neřešila ať již presidiálně nebo ve svých ústavech, sekcích, komisích, sborových zasedáních, extensích [přednáškách, pozn. autorů] nebo anketách [dotazníkových šetřeních, pozn. autorů]. ČAZ je instituce vědecká, ale stále svojí pozorností zaostřená na praxi. Sleduje bedlivě práci a život drobného zemědělského podnikatele, především sedláka, malorolníka a zemědělského dělníka jak po stránce sociální a sociologické, tak i ekonomické. [...]” Výňatek z nedatované zprávy po 2. světové válce uložené: Česká akademie zemědělská v roce 1939, Národní archiv, fond Československá akademie zemědělská (ČAZ), (1920) 1924-1952, karton č. 9, sig. 19, 2.

V tomto období byl založen také Dům zemědělské osvěty a zemědělská knihovna na pražských Vinohradech, který již od svého otevření sloužil a stále slouží jako centrum zemědělského školství a osvěty. O výstavbě domu rozhodl Eduard Reich, člen agrární strany, ekonom a později také ministr zemědělství, který zároveň spoluzakládal Akademii. Byl to pak také Reich, který svěřil realizaci kompletně do rukou architekta Josefa Gočára. Veřejnosti byl Dům zemědělské osvěty otevřen 28. 10. 1926, tedy k 8. výročí založení Československa a také k 1. výročí prvního valného shromáždění Akademie. Dne 3. 6. 1926, tedy ještě před jeho oficiálním otevřením, navštívil zasedací síň Akademie osobně i prezident Tomáš Garrigue Masaryk.

Období 1939-1952

Doba 2. světové války představuje stagnaci a omezení činnosti Akademie, která prakticky přestala působit. V tomto období při autonehodě nalézá svoji smrt zakladatel a hybatel Akademie, její generální sekretář Edvard Reich (24. 5. 1943).

V období 1939 až 1945 došlo ke stagnaci hlavních činností a částečně i k omezení přednáškové, poradenské a vydavatelské činnosti. V říjnu 1945 byla zcela obnovena činnost Akademie. Primárně se zaměřovala na plnění aktuálních úkolů vyplývajících z rozvoje poválečného zemědělství a znovuoobnovení mezinárodní spolupráce.

1945-1948

Poválečnou obnovu činnosti Akademie ovlivňuje pozvolný ústup demokratických zásad a nekritická preference a snaha o zavádění metod plánování zemědělské výroby, změna způsobů pozemkové držby a hospodaření podle sovětských vzorů. Personální struktura je v roce 1947 „ozdravěna přijetím nových pokrokových živlů“. Po komunistickém státním převratu v Československu dne 25. 2. 1948 probíhá „očista“ členské základny (vyloučeno 45 členů, nově přijato 67 členů) a příprava reorganizace odborů.

1948-1952

Rokem 1950 se datuje počátek tzv. socialistické přeměny čs. zemědělství. Otázka přechodu vesnice k socialismu - nová socialistická vesnice - zaujímala první místo v politické linii budování socialismu v Československu.

Akademie se přizpůsobuje novým poúnorovým politicko-ekonomickým poměrům. Výroční valné shromáždění „obrozené“ Akademie za účasti tehdejšího ministra školství a předního kulturního ideologa tuhého komunismu Gottwaldovy éry Zdeňka Nejedlého formálně uzavírá přechodné poválečné období činnosti a stanovuje hlavní úkoly (23. 2. 1949):

- ▶ koordinace vědeckého programu podle potřeb pětiletky¹,
- ▶ sjednocení zemědělské vědy a praxe,

- ▶ rozvinutí nových poznatků sovětské vědy,
- ▶ usměrnění veškeré ediční činnosti v zemědělství.

Činnost Akademie se zaměřila na propagaci výsledků sovětské vědy, na pořádání propagačních konferencí, porad a vydávání publikací, na šíření mičurinismu² (mičurinská biologie) a dokumentační činnost.

V roce 1952 administrativně politickým tlakem Akademie ukončuje svoji činnost a zaniká, aby zanedlouho ve stejném roce opět vznikla na zákonném podkladě.

¹ Pojem pětiletka označuje pětiletý ekonomický plán centrálně plánované ekonomiky a představuje zásadní rys nového pořádku po únoru 1948 v Československu.

² Mičurinství: Ivan Vladimirovič Mičurin (1855-1935) ruský botanik, šlechtitel a ovocnář významně přispěl do vědy o genetice a je považován za zakladatele vědeckého šlechtění plodin. Uctívání jeho památky po jeho smrti stalinský Sovětský svaz rozvinul do nevídaných rozměrů. Mičurinův kult byl exportován do nově vzniklého sovětského bloku. Akademie jmenovala dne 3. 3. 1935 I. V. Mičurina svým čestným členem za „nesmrtelné zásluhy o rozvoj ovocnictví“.
Zdroj: Mičurinské hnutí mládeže

Období let 1952-1962

Budování tzv. socialistického zemědělství a posilování pozic jednotných zemědělských družstev v rámci procesu kolektivizace³ představovaly hospodářsko-politické priority a preference doby.

Zákonem č. 90/1952 Sb. ze dne **12. 12. 1952** je zřízena **Československá akademie zemědělských věd (ČSAZV)**. Slavnostní zahájení její činnosti podle vzoru sovětské Všesvazové akademie zemědělských věd V. I. Lenina probíhá dne **12. 1. 1953**. Akademie je ustanovena jako vrcholná instituce zemědělských věd. Měla zajistit, aby socialistické zemědělství bylo budováno na pokrokových vědeckých základech a vedlo k zvelebení socialistické zemědělské velkovýroby.

Činnost Akademie byla v letech 1952 až 1962 přednostně zaměřena na budování socialistické přestavby v zemědělství a upevnění jednotných zemědělských družstev v procesu kolektivizace. Období charakterizuje centralizovaný model řízení výzkumných ústavů prostřednictvím Akademie a její pobočky v Bratislavě. Akademie sjednocovala síly zemědělské vědy a výzkumu, tehdy roztržštěné do řady různých institucí a usměrňovala činnosti výzkumných pracovišť na základě tzv. Jednotného plánu výzkumné činnosti. Došlo tak k zachování celistvosti výzkumu a působení odborů Akademie na rozvoj specializovaných výzkumných ústavů a zřizování nových výzkumných pracovišť. Akademie v tomto období z hlediska efektivnosti řídicího modelu a organizace výzkumu v poválečném vývoji sehrála převážně kladnou, v kontextu hodnoceného období nejméně destruktivní roli. Akademii je rovněž přiznáno právo udělovat hodnosti kandidáta a doktora věd.

Valné shromáždění jako nejvyšší orgán Akademie dne **27. 3. 1962** ukončilo její činnost. Toto organizačně politické rozhodnutí bylo odůvodněno ve smyslu, že nebylo dosaženo potřebného předstihu vědy před potřebami praxe a že teoretický výzkum ve vztahu

³ Proces přeměny individuálního soukromého zemědělství na kolektivní pod vedením Komunistické strany Československa v souladu s politickou teorií i praxí stalinismus zahájen po únorovém komunistickém převratu 1948.
Zdroj: Kolektivizace zemědělství

k zemědělství vážně zaostal. Zanikl tak vědecký orgán, na jehož stanoviska musela tehdejší státní administrativa brát určitý ohled.

K roku 1962 výzkumnou a vývojovou základnu Akademie tvořilo 28 výzkumných ústavů, 10 výzkumných stanic, 9 laboratoří a 5 kabinetů. Pobočka Akademie na Slovensku prostřednictvím svých sekcí a dvou komisí metodicky řídila 16 výzkumných ústavů a laboratoří.

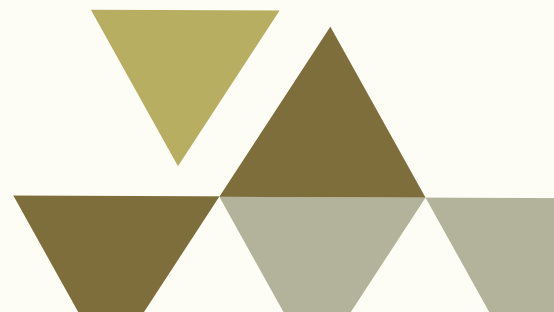
Období let 1962-1974

Po zrušení Akademie (1962) nastává období reorganizace zemědělské výzkumné a vývojové základny. Menší část zemědělského výzkumu je převedena do Československé akademie věd - s cílem urychlení zemědělského pokroku a větší část pracovišť nově spadá do kompetence ministerstva zemědělství lesnictví a vodního hospodářství - s cílem urychlené realizace poznatků výzkumu. Završením hledání vhodného způsobu řízení vědecko-výzkumné základny zemědělství bylo zřízení **Ústředí zemědělského a potravinářského výzkumu (1. 6. 1967)**. Na jeho základě se během roku 1968 připravuje obnovení Akademie.

Z Ústředí zemědělského a potravinářského výzkumu se **dne 1. 1. 1969** nově konstituuje **Zemědělská akademie**. V důsledku federálního uspořádání se téhož roku zřizují tři relativně samostatné zemědělské akademie:

- ▶ **Československá akademie zemědělská (ČSAZ)**
- ▶ **Česká akademie zemědělská (ČAZ)**
- ▶ **Slovenská poľnohospodarská akadémia (SPA)**

Toto období bylo příliš krátké pro stabilizaci výzkumu a perspektivní řízení zemědělské vědy. Akademie zůstává nedobudována.

Počátek 70. let nastartoval tzv. proces konsolidace ve všech složkách Akademie. Projevoval se vnitřními organizačními změnami, očištěním vedoucích funkcionářů (odvoláno 19 členů Akademie a 12 ředitelů výzkumných ústavů z 27) a zavedením systému politicko-odborné výchovy ředitelů a dalších vedoucích pracovníků ústavů. K vyšší míře efektivní aplikace výsledků vědy do praxe mělo přispět zřízení tzv. vzorových podniků. Výsledkem bylo oslabení centrálního komplexního řízení zemědělských věd, narušení a roztržnění jednotné koncepce jejich rozvoje a rozpad dříve jednotně budované zemědělské výzkumné a vývojové základny.

V letech 1972–1974 sílí tlak na zvýšení efektivity zemědělského výzkumu. Je to následek snahy realizace opatření vlády ČSSR, která klade důraz na „vědecko-technický rozvoj“ jako na jedinou možnou alternativu dalšího rozvoje ekonomiky státu.

Období let 1974–1989

Rozhodnutím předsednictva vlády ČSSR č. 167 ze dne **30. 6. 1974** zanikají národní (česká a slovenská) Akademie. Jejich výzkumné ústavy se převádí pod ministerstva zemědělství a výživy podle územního principu a tři výzkumné ústavy do působnosti federálního ministerstva. Všechna tři ministerstva nově disponují Odbory pro řízení vědy a výzkumu.

Vláda ČSSR na základě usnesení č. 282 k **1. 10. 1974** ustavuje **Československou akademii zemědělskou (ČSAZ)**, definuje její základní úkoly, strukturu a jmenuje hlavní představitele Předsednictva. Ustavující plenární zasedání Akademie se koná dne **1. 11. 1974**.

Plánování, řízení, financování a realizace výzkumné práce postupně ovládají prvky administrativního řízení. Akademie jako poradní orgán ministrů zemědělství a výživy ČSSR, ČSR a SSR usiluje o plnění souboru úkolů daných usneseními vrcholových vládních a politických orgánů. Nutné kompetenční, materiální a organizační podmínky však nejsou zabezpečeny. Uplatňovaný model řízení vědy izoluje Akademii od výzkumné a vývojové základny, od mezinárodní vědeckotechnické spolupráce a dalších aktivit.

80. léta 20. století cílí na zvyšování soběstačnosti ve výrobě potravin. Urychlený převod vědeckých poznatků do výrobní praxe má být její zárukou. Tzv. perestrojka (reformní sociálně ekonomické procesy v Sovětském svazu) inspirují snahy o reorganizaci vědecko-výzkumné základny včetně změny orientace řady výzkumných priorit na konci této dekády.

Akademie ve svých 12 vědeckých orgánech a 84 komisích postupně vytvořila platformu zhruba tří tisíc vědců, praktiků a dalších odborníků.

Období let 1989-1993

Sametová revoluce listopadu 1989 přináší vedle nastartování procesu demokratizace a přechodu k tržnímu hospodářství počátek řady zásadních změn v oblasti řízení, organizace, financování a realizace výsledků zemědělské vědy a výzkumu. Dne **5. 12. 1989** na svém mimořádném zasedání odstoupilo předsednictvo a byl přijat akční program. Proces přestavby Akademie zahájen.

K **1. 1. 1991** se ustavují **Česká akademie zemědělských věd (ČAZV) a Slovenská akadémia podohospodárskych vied (SAPV)**. Dne **3. 4. 1991** Federální ministerstvo hospodářství legislativně potvrzuje zřízení **Akademie zemědělských věd ČSFR**.

Akademie je pověřena koordinací zahraniční neinvestiční pomoci plynoucí do zemědělství v ČSFR a hledáním orientace věcného obsahu výzkumné a vývojové základny, která by odpovídala požadavkům na řešení rozhodujících problémů agro-potravinářského komplexu v nadcházejícím období. Odbory Akademie mění svou členskou základnu, stanovují směry činnosti a hlavní úkoly, zakládají komise a navazují potřebné styky nutné pro činnost v nových podmínkách.

V souvislosti s přípravou osamostatnění České republiky a Slovenské republiky je Akademie zemědělských věd ČSFR k **31. 12. 1992** zrušena. Zástupci obou Akademií (ČAZV a SAPV) dne 16. 12. 1992 uzavírají dohodu o budoucí společné spolupráci.

Období let 1993-2024

K **1. 1. 1993** je zřízena současná **Česká akademie zemědělských věd (ČAZV)** jako příspěvková organizace Ministerstva zemědělství ČR.

Akademie se v tomto období podílí na přípravě statutu Národní agentury pro zemědělský výzkum/NAZV (1994) a na přípravě Národního programu orientovaného výzkumu a vývoje ČR (2001), jako na důležitých meznících budoucího vývoje vědy a výzkumu. Základní finanční, organizační a kompetenční podmínky pro plnění vybraných směrů a aktuálních úkolů vědy a výzkumu garantuje stát prostřednictvím ministerstva zemědělství.

Po stabilizaci organizační struktury získává Akademie jednoznačnou roli funkční organizace k podpoře účinné spolupráce mezi **odborníky zemědělského výzkumu, ministerstva zemědělství a zemědělské praxe s cílem společně se podílet na rozvoji zemědělského výzkumu.**

Na úseku mezinárodní spolupráce se Akademie zapojuje do přípravy zřízení Unie evropských zemědělských akademií (UEAA), jejímž členem se stává v roce 2000.

Vstup ČR do Evropské unie v roce 2004 a Společná zemědělská politika výrazně ovlivňují jak zemědělskou praxi, tak zemědělský výzkum. Možnosti získávání prostředků pro výzkum se rozšiřují o alternativní zdroje z Evropské unie (EU), ze širší mezinárodní spolupráce, zahraniční granty, zakázky z hospodářské sféry aj.

K **30. 7. 2018** je přijata nová Zřizovací listina a dochází ke změně Statutu a Jednacího řádu Akademie. Nově jsou vymezeny pravomoci a odpovědnosti jednotlivých orgánů Akademie a rozšiřuje se oprávnění o jiné než hlavní předměty činnosti Akademie. Statutárním orgánem Akademie je ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr zemědělství. Předsednictvo je odborným vědeckým orgánem ředitele složeným z předsedů odborů a zástupců věcně příslušného útvaru Ministerstva zemědělství. V čele předsednictva stojí předseda předsednictva, který je garantem odborných výstupů Akademie a odpovídá za činnost předsednictva.

V prosinci roku 2020 vznikl nový dvanáctý Odbor agrárních dějin Akademie. Jde o významný odbor z hlediska poznání historie a tradic zemědělství pro uchování jeho hodnoty budoucím generacím.

V roce 2024 si Akademie připomíná 100 let od svého založení.

Dobové citace

„Zemědělství jest kořenem státu, průmysl a obchod větvemi a listy. Chřadnou-li kořeny, opadávají listy, větve usychají a celý strom odumírá.“ Zdroj: Citát z čínské filozofie, Úvod, in: První Ročenka ČAZ. Zpráva o založení a činnosti za první tříleté pracovní období 1925–1927, Praha 1928, s. 3.

„Zemědělství jest ze všech oborů výroby na fakta nejbohatší, avšak na jich pochopení a vysvětlení nejchudší.“ Zdroj: Úvod, in: První Ročenka ČAZ. Zpráva o založení a činnosti za první tříleté pracovní období 1925–1927, Praha 1928, s. 3.

„Proto samostatnost zemědělských disciplin nám není věcí prestiže, nýbrž velkým zájmem volnosti badání ve všech směrech. Jest naší snahou, vymaniti naše zemědělství z přítmí hesel a zakotviti je na bezpečné pevnině vědy.“ Zdroj: Proč potřebuje naše zemědělství Akademii? Slavnostní řeč ministra zemědělství Dr. M. Hodži na ustavujícím valném shromáždění ČAZ dne 28. prosince 1924 v Praze, in: První Ročenka ČAZ. Zpráva o založení a činnosti za první tříleté pracovní období 1925–1927, Praha 1928, s. 7.

„Vědeckých institucí nelze ustavovati, nemají-li vývojových předpokladů a vědecké předpráce. Vědecké instituce se nedělají, vědecké instituce vznikají.“ Zdroj: Proč potřebuje naše zemědělství Akademii? Slavnostní řeč ministra zemědělství Dr. M. Hodži na ustavujícím valném shromáždění ČAZ dne 28. prosince 1924 v Praze, in: První Ročenka ČAZ. Zpráva o založení a činnosti za první tříleté pracovní období 1925–1927, Praha 1928, s. 7.

„Zemědělství nemůže se spokojiti sekcemi universálních vědeckých společností, ježto nemůže býti součástí, neboť je celkem. Zemědělství není jedním z podřízených odvětví povšechné výroby. Je výrobou organickou a proto nelze ji řídit zásadami industrialismu, jenž spočívá na mechanismu. Nám je zemědělství nejen zdrojem hmotných statků, ale také plodných etických hodnot, jež byly, jsou a budou mohutným součinitelem naší národní kultury. Mechanické a násilné vsunování zemědělské výroby do cizích rámců působí na ni tísnivě a ničivě. Proto samostatnost zemědělských disciplin nám není věcí prestiže, nýbrž velkým zájmem volnosti badání ve všech směrech. Jest naší snahou vymaniti naše zemědělství z přítmí hesel a zakotviti je na bezpečné pevnině vědy.“ Zdroj: Reich Edvard - Vlácil Bohumil: Československá Akademie Zemědělská. Založení, pracovní program, organizace a činnost, Praha 1931, s. 6.

„Československá akademie zemědělská nepěstuje jen vědu pro vědu, nýbrž snaží se vždy účinně zasáhnouti do všech aktuálních otázek naší zemědělské výroby a vědeckými metodami napomáhati k jejich správnému řešení.“ Zdroj: Reich Edvard - Vlácil Bohumil: Československé zemědělství se zřetelem k jeho vědeckým základům, Praha 1928. s.7

OSOBNOSTI AKADEMIE

Členové sboru zakladatelů ČAZ:

- ▶ **Ing. Ferdinand Klindera**
starosta Ústřední jednoty hospodářských družstev v Praze
- ▶ **František Obrtel**
spisovatel a redaktor „Venkova“ v Praze
- ▶ **doc. Dr. Ing. Edvard Reich**
ministrský rada Ministerstva Zemědělství v Praze
- ▶ **Dr. Jaroslav Smolák**
ředitel Státní vyšší ovocnicko-vinařské a zahradnické školy v Mělníce
- ▶ **Kuneš Sonntag**
statkář a prezident Anglo-Československé banky v Praze
- ▶ **prof. PhDr. Dr. tech. Julius Stoklasa**
profesor Vysoké školy zemědělského a lesnického inženýrství v Praze
- ▶ **Dr. Ing. Karel Šiman**
generální ředitel Státních statků a lesů v Praze
- ▶ **Dr. Anton Štefánek**
přednosta školského referátu v Bratislavě
- ▶ **Dr. Josef Taufer**
profesor Vysoké školy zemědělské v Brně

Vedení Akademie v roce 1924:

Předseda / President

prof. PhDr. Milan Hodža (*1878-†1944)

Spoluzakladatel Akademie, v letech 1924–1938 její předseda. Významný státník a diplomat prvorepublikové politické scény a vůdčí představitel agrární strany. Vystřídal posty předsedy vlády, ministra zemědělství, ministra školství a národní osvěty, ministra pro sjednocení zákonů a organizaci správy, ministra zahraničí. Z pozice ministra zemědělství se zasloužil o rozvoj zemědělského školství a osvěty, věnoval zvýšenou pozornost výzkumnictví a organizoval mezinárodní spolupráci v oblasti zemědělství. V roce 1941 odešel do USA, kde prosazoval svoji politickou koncepci vytvoření tzv. Středoevropské dunajské federace založené na základě spolupráce agrárních stran.

Generální sekretář / Generální tajemník

doc. Dr. Ing. Edvard Reich (*1885-†1943)

Spoluzakladatel Akademie a její dlouholetý generální (vědecký) sekretář. Významný zemědělský ekonom, státní úředník (ministrský rada) a politik agrární strany, šéfredaktor týdeníku Československý Zemědělec, koncem první republiky krátce ministr zemědělství. Jako přednosta sekce pro zemědělské školství a osvětu na ministerstvu zemědělství přistoupil k reorganizaci zemědělského školství a výzkumnictví. Podporoval programovou vědeckou práci a jako jeden z prvních prosazoval plánovitost v zemědělství. Zdůrazňoval význam vzdělání a osvěty pro středního a malého rolníka. Podporoval rozvoj činnosti Domu zemědělského osvěty v Praze a v letech 1925–1942 redigoval Věstník ČAZ a edici odborných spisů a učebnic ministerstva zemědělství. Byl členem Mezinárodní vědecké rady zemědělské, Mezinárodního ústavu zemědělského v Římě a dalších organizací. Reichovi Akademie vděčí za dokonale promyšlenou a přesně vybudovanou organizaci. Do pracovního programu se mu podařilo soustředit celou tehdejší badatelskou obec a významné zahraniční pracovníky.

I. místopředseda / I. viceprezident

prof. PhDr. Dr. tech. Julius Stoklasa (*1857-†1936)

Spoluzakladatel Akademie a její první místopředseda (viceprezident), rovněž předseda redakční komise vědeckého časopisu Sborník ČAZ. Uznávaný agrochemik, fyziolog a biolog, spoluzakladatel československé agrochemie, profesor vysoké školy zemědělského a lesního inženýrství a ředitel Státního výzkumného ústavu zemědělského v Praze. Organizátor vědy, zemědělského výzkumu a vysokoškolského zemědělského studia. Již v 80. letech 19. století usiloval o založení samostatné vysoké školy zemědělské a v roce 1914 poukázal na nutnost vybudovat Českou akademii pro zemědělské vědy. Zasloužil se o založení Moravského zemského výzkumného ústavu zemědělského v Brně-Pisárkách (1899). Byl prvním děkanem Vysoké školy zemědělského a lesnického inženýrství v akademickém roce 1907/1908 a následně ještě 1910/1911 a 1917/1918. V rámci Akademie široce založená vědecko-badatelská činnost na světové úrovni byla dílem Stoklasy, celosvětově uznávaného vědce.

II. místopředseda / II. viceprezident

Kuneš (Kunrát) Sonntag (*1878-†1931)

Spoluzakladatel Akademie a její druhý místopředseda (viceprezident). Čs. agrární politik, národohospodář a statkář. V období první republiky vystřídal posty ministra financí, ministra průmyslu, obchodu a živností, správce ministerstva zemědělství a správce ministerstva pro výživu lidu. Jako místopředseda agrární strany (1922-1931) podporoval koncepci Švehlovy státoporné politiky. Zasloužil se o rozvoj zemědělského družstevnictví (zejména cukrovarnictví, mlynářství, sladařství a lihovarnictví). Byl prezidentem Anglo-československé banky, předsedou Řepařské jednoty na Moravě a významně se podílel na vybudování Moravského zemského výzkumného ústavu zemědělského v Brně-Pisárkách (1899).

Předsedové akademie:

Podle chronologické návaznosti jejich funkcí, bez ohledu na délku funkce:

- ▶ **prof. PhDr. Milan Hodža**
předseda vlády ČSR v letech 1935–1938, mnohonásobný meziválečný ministr
- ▶ **prof. PhDr. Karel Kavina**
český botanik a pedagog
- ▶ **prof. Ing. Dr. tech. Václav Novák, DrSc.**
významný půdoznalec, bioklimatolog a průkopník dynamické pedologie
- ▶ **prof. Ing. Antonín Klečka, DrSc.**
zemědělský, potravinářský odborník a pedagog
- ▶ **prof. MVDr. Koloman Boďa, DrSc.**
přední veterinární fyziolog, politik a pedagog
- ▶ **prof. Ing. Karel Kudrna, DrSc.**
agronom a bývalý rektor České zemědělské univerzity v Praze
- ▶ **Ing. Miroslav Špelina, CSc.**
ekonomický a organizační poradce zemědělských subjektů, volejbalový reprezentant
- ▶ **prof. MVDr. Karel Hruška, CSc.**
odborník v oboru veterinární biochemie, pedagog
- ▶ **prof. Ing. Jan Hron, DrSc., dr.h.c.**
pedagog a bývalý rektor České zemědělské univerzity v Praze
- ▶ **Mgr. Jan Lipavský, CSc.**
biolog
- ▶ **prof. Ing. Vilém Podrázský, CSc.**
pedagog v oboru lesnické ekologie a pedologie
- ▶ **RNDr. Jan Nedělník, Ph.D.**
odborník na rostlinolékařství a fytopatologii

ZDROJE:

Archivní prameny a pomůcky:

Národní archiv, fond Československá akademie zemědělská, Praha (1920) 1924-1952 (1953)

Národní archiv, fond Československá akademie zemědělských věd, Praha (1953-1962)

Národní archiv, fond Československá akademie zemědělská - federální, Praha (1962)
1969-1992

Národní archiv, inventář Ministerstvo zemědělství I. Presidium, 1918-1945

Národní archiv, inventář Ministerstvo zemědělství IV. Tisková dokumentace 1939-1951

Národní archiv, inventář Ministerstvo zemědělství. Kabinet a sekretariát ministrů MZ-S,
1945-1960

Národní archiv, inventář Ministerstvo zemědělství, schůze kolegia ministrů zemědělství
MZ-KOL, 1949-1962

Dobový materiál:

Československá Akademie Zemědělská. Založení, pracovní program, organizace
a činnost, Praha 1931.

Reich Ed. - Vláčil B.: Československé zemědělství se zřetelem k jeho vědeckým
základům, Praha 1928.

Dr. Milan Hodža. Politik a státník. Příspěvek k ocenění jeho práce pro venkov
a zemědělství, Praha 1938.

Obzor národohospodářský, roč. 30, 1925, č. 2.

První Ročenka Československé akademie zemědělské (ČAZ). Zpráva o založení
a činnosti za první tříleté pracovní období 1925-1927, Praha 1928.

Slezák Lubomír: Dům zemědělské osvěty - centrum pro kulturní a odborné povznesení venkova a zemědělství, in: Studie Slovákého muzea 2004, č. 9, s. 271-278.

T. G. Masaryk a zemědělství, zvláštní otisk z 8-9. č. XIII. roč. Věstníku Českoslov. Akademie zemědělské, Praha 1937.

Věstník Československé akademie zemědělské roč. 1, 1925, č. 1-5, roč. 2, 1926, č. 1-5.

Věstník Svazu výzkumných ústavů zemědělských v Československé republice, roč. 1, 1926, č. 1-6, roč. 2, 1927, č. 5-6.

Literatura

Bulletin. Česká akademie zemědělská, 1969, č. 1.

Kvítek M. (ed.): Dům zemědělské osvěty. Sborník příspěvků k 80. Výročí otevření Domu zemědělské osvěty, Praha 2006.

Mihulka, S.: Československá akademie zemědělská a její nástupnické organizace 1924-2004. Praha 2004.

Mihulka S. (ed.) a kol.: Osobnosti zemědělského výzkumu 20. století, Praha 2017.

Věstník Československé akademie zemědělské, 1990, č. 10.

Zámečník R. (ed.): 100 let České akademie zemědělských věd 1924-2024, Praha 2023.